

De Toorts

Huisvesting

IVN Zuid-Kennemerland

Nummer 109

Maart 2020

OVER DE TOORTS EN IVN ZUID-KENNEMERLAND

De Toorts is het blad van IVN Zuid-Kennemerland. IVN, Instituut voor Natuur-educatie en Duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers die wil bijdragen aan een duurzame samenleving door mensen te betrekken bij natuur, milieu en landschap. Zo'n 20.000 ervaren vrijwilligers zetten zich actief in met educatie en voorlichtingsactiviteiten. Verspreid over Nederland heeft het IVN ruim 170 afdelingen.

Bestuur

Wim Swinkels (voorzitter, telefoon 06.52788835), Petra Bürmann (secretaris), Peter Blondel (penningmeester, ledenadministratie), Martin Ettema (algemeen bestuurslid).

E-mail: ivnk.bestuur@gmail.com; ivnk.peningmeester@gmail.com; ivnk.secretariaat@gmail.com

Bank: NL89TRIO 0198308728 (Triodos bank) t.n.v. IVN Zuid-Kennemerland te Haarlem

Lid of donateur

IVN-leden zijn per definitie actief binnen de afdeling. Zij hoeven geen natuurgids te zijn, er zijn voldoende andere activiteiten waarbij mensen nodig zijn.

Mensen die het werk van het IVN een warm hart toedragen maar niet actief willen zijn, kunnen de afdeling financieel steunen. Er kunnen niet genoeg donateurs zijn! Mede door hun steun kunnen wij een groot publiek betrekken bij onze gratis educatieve activiteiten. De jaarbijdrage is voor leden minimaal €24 en voor donateurs minimaal €15. Leden en donateurs ontvangen driemaal per jaar De Toorts. Leden ontvangen bovendien het kwartaalblad 'Mens en natuur' van IVN Nederland.

Werkgroepen

Cursussen Arend Reinink, areinink1@gmail.com

Duurzame Leefomgeving Hans Kerkhoff, 023.5288577, ivnk.duurzaam@gmail.com

Excursies Cor Vlot, 06.51397597, cor@corvlot.nl

Excursies op aanvraag Ok Overbeek, 06.31305324, ivnk.excursies@gmail.com (stuur een e-mail of een sms)

Excursieplanner Miranda Bosse, mbbosse@live.nl

Haarlemmermeer Anneke Wegman, annekesylvia@gmail.com

Kinderen Hans Smits, 023.5848789, ivnk.kinderen@gmail.com

Ledenadministratie: ivnk leden@gmail.com

Lezingen Carla Kleinpaste, 06.52535343, ivnk.lezingen@gmail.com

Mediacontacten Ronald Cassee, ivnk.publiciteit@gmail.com

Natuurinformatiecentrum Schalkwijk Therese van Groeningen, 023.5450082, theresevangroeningen@planet.nl

Natuurkoffer Ans Boogers, ivnk.natuurkoffer@gmail.com

Natuurwerkgroep Marc van Schie, 023.5351239, ivnk.natuurwerk@gmail.com

Oeverzwaluwen Marcel Schalkwijk (Vogelwerkgroep ZK), 023.5636888, jwmschalkwijk@gmail.com

Toorts Jany van Dijk, ivnk.toorts@gmail.com, 06.55705935

Toortsdistributie Hennie Terpstra, 06.41388789, terpstra.hennie@gmail.com

Verreijkers voor excursies Ok Overbeek, 06.31305324

Website Jan-Willem Doornenbal, Ok Overbeek, ivnk.webbeheer@gmail.com

www.ivn.nl/zuidkennemerland

INHOUD

Van de redactie	3
Kennemer Vogeldag	3
Kano audiotour	3
Van het bestuur	4
Stinsenplantendag	4
Puzzelwinnaar Nol Westermann	5
Werkgroep website	6
Straatje om met Marisca	7
Habonde's kruidenhoek	8
Bouwmaterialen	9
Eekhoorn in de nesten	10
Bouwen voor de natuur	11
Zelf aan de slag!	12
Gekraakt!	13
Winterwandeling	14
Uitgelichte activiteiten	15
Puzzel	15

Meerkoet met jong. Foto: Hans Smits

Colofon De Toorts

Redactie: Femke van den Berg, Cas Botman, Jany van Dijk en Margo Slot.

Bijdragen van: Berna van Baarsen, Jan-Willem Doornenbal, Marisca van der Eem, Niels van Esterik, Mariëlle Gerritsen, Loes van der Heijden, Wim Swinkels, Cor Vlot, Nol Westermann.

Foto voorkant: Hans Smits

Druk: Editoo Arnhem (editoo.nl); op papier 'Helo', met FSC-keurmerk.

De volgende Toorts verschijnt in juni 2020. Kopij graag uiterlijk 15 april digitaal aanleveren via ivnk.toorts@gmail.com

VAN DE REDACTIE

Het is grijs en windstil buiten. Vandaag is de Nationale Tuinvogeltelling, dus ik heb me halverwege de ochtend achter mijn raam genesteld om te tellen. Gisteren was het een drukte van jewelste, maar vandaag zie ik alleen een paar koolmezen en een stelletje pimpels.

Een beetje teleurgesteld ga ik aan het werk met mijn redactiewerkzaamheden. Er komt een melding binnen van Margo: die is buiten met haar fototoestel op zoek naar eekhoorn nesten. En Cas meldt, dat hij zijn artikel over het kraken van woningen in de natuur zojuist heeft ingestuurd. Femke is druk doende met haar stuk over bouwmaterialen.

In deze Toorts ook een artikel van iemand, die erover nadenkt toe te treden bij de Toorts redactie: Loes van der Heijden. Zij schreef een artikel over een excursie die ze mee liep. En de puzzelwinnaar van de vorige Toorts, Nol Westermann, vulde zijn pagina met interessante informatie over een boek. Onze vaste schrijvers, Marisca en Mariëlle, hebben zich ook dit keer niet onbetuigd gelaten. Zo leuk om altijd die interessante weetjes en verhalen te lezen. Elke keer iets te leren.

Een beetje verstrooid kijk ik een uurtje later nog eens in mijn tuin. Ja hoor, nu is het een drukte van belang: een grote bonte specht snoept van de pinda's, koolmezen en pimpelmezen vliegen af en aan, een paartje vinkjes wacht op hun beurt in de boom en het winterkoningje scharrelt achter een bloempot. Merels en kauwtjes komen ook even kijken en de roodborst heeft zijn vaste plekje op de tuinstoel weer ingenomen. De telling kan beginnen!

*Namens de redactie,
Jany van Dijk*

KENNEMER VOGELDAG

Zondag 19 april staan de deuren van Fort Benoorden Spaarndam weer voor je open. Vanaf 7 uur staan gidsen klaar om op de fiets of wandelend op zoek te gaan naar vogels. Er is een speciaal jongeren-vogels-programma. Op onze website 100procentkluut.nl kun je zien wat er allemaal te beleven valt.

Je bent van harte welkom!

KANO AUDIOTOUR

Zou je niet al peddelend de omgeving van Haarlem willen verkennen? Vanaf nu kan dat met de routebeschrijving van een kanotocht over de Mooie Nel. Met uitstapjes naar de Hekslootpolder, het stadshart van Spaarndam en de molen in Spaarnwoude.

Onze IVN-afdeling maakte al langer gebruik van de route-app, voor een fietsroute-beschrijving door Spaarnwoude met uitleg van gidsen in de audiotour. Er is nu een route bij gekomen: een kanoroute. Deze is opgezet door vijf natuurminnende IVN-ers, die daarnaast enthousiaste kanoërs zijn.

We hebben een route uitgezet die start bij Paviljoen Loef in de Waarderpolder, alwaar je ook een kano kunt huren en een kopje koffie kunt nuttigen. De basisroute is slechts 5 kilometer en dus goed te doen voor de minder ervaren peddelaars, maar eenvoudig uit te breiden door bijvoorbeeld dieper de Hekslootpolder in te gaan. Op verschillende punten krijg je uitleg over het landschap en de route met (ingesproken) verhalen, foto's en linkjes.

We nodigen je van harte uit om ook eens op deze manier de natuur in te gaan. Mocht je geïnspireerd raken om ook een gps-audiotour te ontwikkelen, neem dan contact op voor de mogelijkheden. En zie www.ivn.nl/afdeling/zuid-kennemerland/routes.

VAN HET BESTUUR

Onze IVN afdeling Zuid-Kennemerland biedt onderdak aan de vele activiteiten die we hebben. De excursies, cursussen, publieksevenementen en werkdagen kunnen prima op eigen benen staan, maar het is prettig er een dak boven te hebben. Twee overkoepelende activiteiten waar we als bestuur mee te maken hebben, zijn de planning en de publiciteit, inclusief onze aanwezigheid op social media. Beide activiteiten hebben te maken met bijna alles wat we doen en zijn absoluut onmisbaar. We zijn verheugd te melden dat Ronald Cassee de nieuwe PR coördinator is voor onze afdeling. In De Toorts van juni zal hij zich aan jullie voorstellen.

Samenwerking met NP Zuid-Kennemerland.
Foto: Petra Bürrmann

Waar een gezamenlijk huis voor onze activiteiten ook voor zorgt, is samenwerking met anderen. Zo hebben we afgelopen najaar weer het convenant verlengd met het bezoekerscentrum van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Dit bevat afspraken over publiciteit en inzet van gidsen en voorkomt dat het Nationaal Park en het IVN concurreren in plaats van samenwerken. Voor het Nationaal Park is het nuttig om gebruik te kunnen maken van degelijke gidsen die wij als IVN met onze Natuur Gidsen Opleiding leveren. Als bestuur hebben we ook regelmatig contact met landelijke en provinciale afdelingen van het IVN, waar we ervaringen en ideeën kunnen uitwisselen.

Samenwerking met onze plaatselijke zusterverenigingen, KNNV en Vogelwerkgroep, is ook belangrijk, mede door de vele persoonlijke contacten. Een zichtbaar resultaat hiervan is de gezamenlijke nieuwjaarsbijeenkomst en de samenwerking rond de Kennemer Vogelstag die dit jaar op 19 april gehouden wordt.

Om onze afdeling Zuid-Kennemerland stevig in stand te houden, is het bestuur regelmatig bezig met de volgende zaken: het zorgvuldig beheer van de financiën, aandacht voor ontwikkelingen rondom privacy (Algemene verordening gegevensbescherming) en het omgaan met elkaar en met ons publiek. Denk hierbij aan de Verklaringen Omtrent Gedrag.

We staan weer klaar voor een nieuwe lente.

Namens het bestuur IVN Zuid-Kennemerland,
Wim Swinkels

Het voorjaar komt eraan!
Foto: Femke van den Berg

Jaarlijkse stinsenplantendag

Op tweede paasmaandag 13 april is van 11:00 tot 16:00 uur weer volop het voorjaar te beleven in Thijsses Hof te Bloemendaal.

Elk uur zijn er excursies voor volwassenen en spannende speurtochten voor kinderen. Piet Parea vertelt zijn natuurverhalen. Scholieren van het Sterrencollege helpen kleuters bloembolletjes te planten en mooi te verpakken zodat ze kunnen worden meegenomen naar huis.

Binnen is een tentoonstelling over voorjaarsbloemen en worden er verschillende presentaties gegeven. Johan Görtemöller, de hovenier van Thijsses Hof, maakt je wegwijs in zijn herbarium met zeldzame stinsenplanten en er is een keur aan stinsen- en wilde planten te koop.

Koffie, thee en koekjes staan (gratis) klaar. We heten jou van harte welkom op Thijsses Hof!

Verleiding. Foto: Femke van den Berg

BOMEN HEBBEN EEN BREIN, BOMEN HELPEN EN BESCHERMEN ELKAAR

De puzzelwinnaar van Toorts nr. 108 is Nol Westermann. Hierbij het door hem zelf geschreven artikel over het verborgen leven van bomen.

Een consortium van wetenschappers gaat in het kader van de verduurzaming van de voedselvoorziening op zoek naar de interactie tussen planten en de micro-organismen op hun wortels. Dit is een grote ommezwaai in het menselijk denken. Tot voor kort werd efficiëntie nagestreefd met kunstmest en pesticiden. Met deze nieuwe zienswijze worden nu wetenschappelijke onderzoeken gedaan naar de symbiose tussen de plant en zijn wortelmicrobioom, het gen in de wortel van de plant, dat afweerstoffen aanmaakt en uitscheidt als bescherming tegen ziekteverwekkende schimmels.

De onderzoeksgroep is ook op zoek naar de communicatie tussen planten. Dit wetenschappelijk onderzoek komt dicht in de buurt van wat boswachter Peter Wohlleben ons al in 2015 leerde in het fascinerende boek "Das geheime Leben der Bäume". Een paar bijzonderheden uit dit boek.

Wohlleben constateert dat bomen met elkaar communiceren via schimmeldraden, die net als hersenen (maar dan ondergronds) als een gigantisch glasvezelig metronetwerk in contact staan met de toppen van de wortels, waardoor bomen elektrische en chemische signalen aan elkaar kunnen doorgeven. Als bijvoorbeeld een lastig insect langskomt, die de bladeren wil aanvreten, dan zendt de eerst getroffen boom onmiddellijk aan zijn vrienden in het hele bos een SOS, waardoor de andere bomen een bepaalde stof kunnen aanmaken, waar dat insect niet van houdt. Daarmee blijft het bos beschermd.

Bomen zijn onderling heel sociaal en samen sterk. Zo is bekend dat een 500 jaar oude boomstronk in leven bleef. Hoe is dat mogelijk? De stronk heeft immers geen bladeren meer en kan dus geen suikers naar zijn wortels brengen, waardoor de stronk zou moeten afsterven. Maar, wat gebeurt? De omringende bomen zorgen voor hun omgehakte broeder door de stronk (al 500 jaar lang) suikers te geven om in leven te blijven.

Bomen hebben oog voor elkaar. Foto: Jany van Dijk

Alle bomen zijn wel eens ziek. Bomen helpen elkaar onvoorwaardelijk. Als een aantal bomen niet in staat zijn voldoende suikers aan te maken, worden door gezonde bomen suikers via de schimmeldraden naar hen toegebracht. Je zou de onderlinge hulp kunnen beschouwen als een sociaal ingerichte ziekenzorg.

De symbiose van bomen en schimmeldraden is al net zo bijzonder. Schimmels hebben de functie van onderlinge communicatie in een bos en in ruil daarvoor krijgen zij van de bomen suikers om van te leven. De schimmeldraden kunnen een netwerk van tientallen kilometers bestrijken.

Als jonge bomen opgroeien worden zij beschermd door de moeder, die met een dicht bladerdek het licht dempt voor de kinderen. Langzame groei maakt bomen sterker en gezonder. Bomen bieden elkaar dus bescherming tegen onder meer insecten (defensie), helpen elkaar in nood (ziekenzorg) en maken hun kinderen sterk (onderwijs). Het lijkt wel de Rijksbegroting.

Het boek van Peter Wohlleben is in het Nederlands vertaald met de titel "Het verborgen leven van bomen, wat ze voelen, hoe ze communiceren – ontdekkingen uit een onbekende wereld".

Tekst: Nol Westermann

WERKGROEP WEBSITE

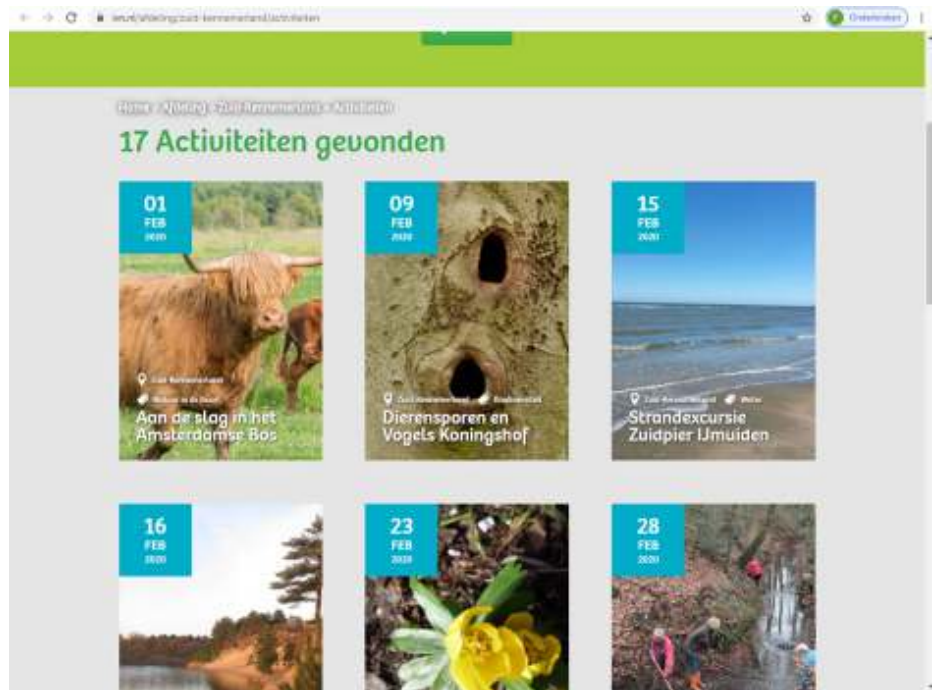
Onze website van afdeling Zuid-Kennemerland biedt op elk moment een overzicht van alle activiteiten en wetenswaardigheden in deze regio. Onmisbaar in deze tijd. Maar wie zorgen dat de website 'up to date' blijft en wat houdt die klus eigenlijk in?

Ok Overbeek voert de praktische zaken uit op de website. Zo nodig houdt hij met Jan-Willem Doornenbal ruggenspraak. Dit doen de heren bij voorkeur per mail of telefonisch, enkele malen per jaar. Vergaderd wordt er niet. "Een heel groot voordeel van deze werkgroep," aldus Ok. Hij werkt inmiddels met de vierde versie van de IVN-website en is blij te kunnen melden dat deze versie het echt goed doet.

Desgevraagd geeft Ok aan dat het invoeren van de activiteiten de meeste tijd kost, per kwartaal besteedt hij hier een uur of drie aan. "Interessanter dan de uren, is natuurlijk de inhoud." Daarop wil Ok de organisatoren van activiteiten hierbij graag attenderen.

Hoe actueler en interessanter die informatie is en hoe mooier de foto's, des te beter deze tot zijn recht komen op de website. De organisatoren van excursies of evenementen sturen hun informatie op naar Miranda Bosse. Zij zet alles in een rooster en levert de gegevens weer aan voor de site en andere media.

Op onze website staat op de bovenste regel in het menu 'onze regio'. Dit item

Activiteiten op een rijtje.

opent een kaart met aanduiding van vele locaties en informatie daarbij. "De informatie en locaties zijn deels verouderd en niet compleet", vertelt Ok. "Het zou heel mooi zijn als gidsen die bekend zijn met mooie of bijzondere locaties, hierover actuele informatie zouden aanleveren. Dan kan dit deel van de site geactualiseerd en aantrekkelijker gemaakt worden." De vraag is dus of iedereen die dit leest eens naar dit deel van de website wil kijken. En als je interessante, actuele informatie en foto's hebt over mooie locaties die je wilt delen met anderen, mail deze dan naar de werkgroep website: ivnzk.webbeheer@gmail.com

Ok is tien jaar geleden gestart met een nieuwsbrief per e-mail. IVN'ers en

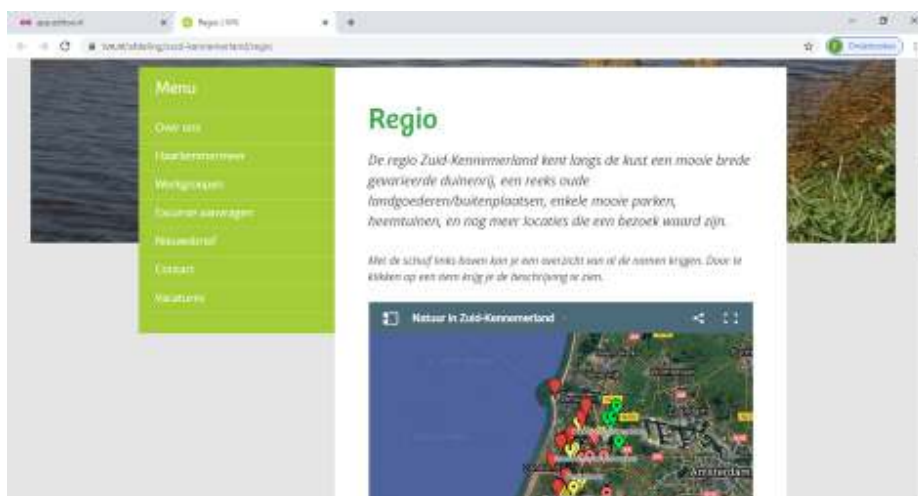
andere belangstellenden kunnen zich hiervoor gratis aanmelden; er zijn nu zo'n 750 abonnees, waarvan 500 niet-leden. De nieuwsbrief komt een keer in de twee weken uit. Naast de aankomende activiteiten wordt hierin ook informatie van het bestuur opgenomen. Deze nieuwsbrief werkt als een 'suffertje'. Beide zijn belangrijk om mensen te attenderen op activiteiten en ze te werven voor deelname daaraan.

Na tien jaar zou Ok het samenstellen en mailen van de nieuwsbrief wel eens aan iemand anders gunnen. Het is niet veel werk, maar wel belangrijk voor de afdeling. Belangstellenden kunnen zich melden bij Ok. Hij vertelt graag wat het inhoudt.

Alles bij elkaar is er dus veel informatie die door Ok wordt verzorgd voor onze afdeling. Toch klinkt duidelijk door dat Ok, als het straks weer mooier weer wordt en de insecten en hagedissen zich weer gaan roeren, het allerliefste zelf ook buiten is om al dat moois te bekijken.

Tekst: Margo Slot

Bron afbeeldingen:
<https://www.ivn.nl/afdeling/zuid-kennemerland/regio>
<https://www.ivn.nl/afdeling/zuid-kennemerland/activiteiten>

Gebruiksvriendelijke website.

Vanaf onze behuizing op vierhoog zie ik andere flats, maar ik kijk vooral naar een watertje en de bomen om ons heen. En langs dat watertje ga ik mijn straatje om lopen met de vraag: wat als ik een egel, kikker, meerkoet, ekster of insect zou zijn, wat voor behuizing zou ik hier kunnen vinden?

Als ik een egel zou zijn, zou ik nu onder deze struiken in mijn winternest liggen. Er ligt genoeg afgevallen blad om als deken te dienen, de groenblijvende struiken houden de ergste regen tegen en de bramen voorkomen dat honden bij mijn winterplek kunnen komen. Zo houd ik het wel uit tot het voorjaar.

Als ik een ekster zou zijn, zou ik deze boom uitkiezen om een nest te maken waar ik in het voorjaar mijn jongen kan krijgen en waar ik in de winter kan schuilen als het weer te bar wordt. De stevige takken met hun steunpunt tegen de stam bieden een prima plek.

Huisvesting van egel.

Mijn voorouders kwamen niet graag zo dicht bij de mensen, maar ik zie er veel voordeel in. Het eten ligt soms gewoon op straat, onder mijn bijna dichte nest met zijn verborgen ingang.

Als ik een kikker zou zijn, zou ik niet in deze sloot gaan wonen. Het is er te ondiep waardoor de reiger die hier geregeld langs de kant staat mij direct zou zien en grijpen. En in de winter is het ook niet diep genoeg om er ver in weg te duiken en zo de vrieskou te overleven.

Maar als meerkoet zou ik dit water zeker als behuizing kiezen. Sterker nog, mijn partner en ik hebben het al een paar jaar gedaan en ons nest is zo stevig dat het er nog steeds ligt.

Ik ga er geregeld op staan om de andere meerkoeten te laten zien: dit is mijn woning, wegblijven. Er is hier genoeg voor ons te eten, we pikken wat gras van de wallekant of duiken onder water op zoek naar waterplanten, maar een slakje of visje gaat er ook prima in.

Ons nest maken we van takken, maar ook van mensenrommel uit de sloot. Dit stuk water is ons leefgebied en daar dulden wij geen andere meerkoeten. Ook niet in de winter want wij trekken niet weg maar blijven hier, dicht bij huis.

Als ik een insect zou zijn, zou ik nu al dood zijn, of verstijfd ergens overwin-

Habitat van ekster.

Beschutting voor insecten.

teren. Als ik dan nu dood zou zijn, dan had ik er wel voor gezorgd dat mijn eieren op een veilige, beschutte plek de winter kunnen doorkomen.

Ik zou dan bijvoorbeeld een van de bomen hier kiezen met een dikke schors met genoeg openingen om er de eieren in te kunnen verstoppen. En dan zo diep, dat een vogelsnavel er niet bij kan. Op zo'n beschutte plek zou ik trouwens ook als pop of volwassen insect willen overwinteren.

Een betere behuizing kan ik me niet voorstellen.

Tekst en foto's: Marisca van der Eem

Slordig nest van meerkoet.

HABONDES KRUIDENHOEK: KLIMOP (HEDERA HELIX)

Ditmaal in de kruidenhoek een veel voorkomende en misschien op het oog saaie plant. Maar vergis je niet! Samen met hulst vormt klimop het enige inheemse wintergroene loofhout in onze omgeving. Reken maar dat veel van onze inheemse fauna 'm daarom weet te vinden.

Klimop gebruikt zijn hechtwortels om overal tegenop te klimmen. Op gladde oppervlakken kan klimop zijn hechtwortels niet gebruiken, maar dan scheidt de plant een plakkerig goedje af. Dat heb je vast weleens gezien als je de stengels van je ramen moest aftrekken. De hechtwortels van klimop zijn gelukkig niet parasitair, en ontnemen de boom dus geen voedingsstoffen zoals de maretak.

Is klimop nu wel of niet schadelijk voor de boom? Ook onder natuurliefhebbers leidt dit vaak tot discussies. Klimop heeft er zelf belang bij dat de boom die omklemd wordt, in leven blijft. In tegenstelling tot kamperfoelie zal klimop zijn gastheer niet wurgen. De boom kan wel heel zwaar worden met al dat extra blad, en het zwaar te verduren krijgen in de wind. Een goed gewortelde boom heeft hier echter geen last van. Voor een modern huis met goede voegen is de plant alleen maar een extra isolator. Dat scheelt in de stookkosten!

Ook voor vogels biedt klimop jaarrond beschutting tegen regen, koude en roofdieren. De merel en de lijster,

Energiebommetjes op steeltjes. Foto bron: <https://flic.kr/p/ZpprCf>

Zoekplaatje: wie is hier verstopt?
Foto: Mariëlle Gerritsen

roodborstjes, mussen, winterkoninkjes en houtduiven nestelen er graag in. In mijn eigen achtertuin graven de egels hun winternestjes ook altijd uit onder de regenschaduw van de overhangende klimop. Spinnen, vlinders,

lieveheersbeestjes, allerlei kleine diertjes overwinteren in het dichte groen.

Klimop biedt niet alleen goede plekken om te nestelen en te schuilen. De late bloei is een uitkomst voor veel insecten en dus ook voor de insectenetende vogels. Klimop bloeit, anders dan de andere planten, pas in de herfst en de bessen rijpen over de winter. Maar er is wel iets apart... Op het zuidelijk halfrond, waar onze klimop een exoot is, houdt de plant dezelfde bloeimaand aan, alleen is het daar dan wel lente!

Als je ook graag je klimop wilt laten bloeien, is het belangrijk dat de plant met haar toppen naar de zon kan reiken, minstens 10 jaar oud is, en verder niet meer omhoog kan groeien (als de muur niet hoger reikt bijvoorbeeld). Er gebeurt dan weer iets raadselachtigs: de klimop stopt met verder klimmen. De nieuwe ranken hebben geen hechtwortels meer en ook het blad verliest zijn diepe lobben.

In de herfst verschijnen de geelgroene bloemen op steeltjes, boordevol nectar en stuifmeel. Als je nu op een zonnige herfstdag veel gezoem hoort, kijk dan maar eens of je de klimop ergens ziet bloeien. Ook de bessen zijn, als ze na lang rijpen blauwzwart kleuren, energiebommetjes voor onze gevleugelde vrienden.

Tekst: Mariëlle Gerritsen

Broedende merel. Foto: Gerrit de Graaff

BOUWMATERIALEN

Bij het bouwen van een mensenhuis komt veel kijken. Dat weet ik uit eigen ervaring. Het huis moet stevig zijn en niet bij de eerste beste storm omvallen. Huisvesting gemaakt door dierenouders voor hun kinderen is heel gevarieerd. Als je je hierin verdiept, blijkt dat er ingenieuze maaksels bij zitten. Er wordt inventief omgegaan met de in de natuur aanwezige materialen.

Locatie

Op het water vind je drijvende nesten van bijvoorbeeld de fuut. De bever maakt dammen in het water. Onder water is het driedoornige stekelbaarsje de vaste bewoner. Onder de grond leven ook tal van dieren. Denk aan het konijn, de mol en de mieren. Sommige dieren hebben een eigen huisje zoals de slak en schelpdieren in het water. Schuren en torens worden door de torenvalk, de gierzwaluw en de vleermuis gebruikt voor het maken van nesten. En nestkasten door insecten, vlinders en vogels.

Materialen

De futen maken hun nesten van rotende delen van waterplanten. Het mannetje van de driedoornige stekelbaars bouwt een nest van stukjes plant en kleine stokjes. Alles wordt met een zelfgemaakt lijmachtig stofje aan elkaar geplakt. De mol graaft gangen in zandachtige grond. Het weggegraven zand wordt uit de gangen omhoog geduwd naar het oppervlak. Dit bouwafval zien wij als een molshoop.

Wonen onder de grond.

Wonen op het water.

Vogels maken gebruik van divers materiaal voor hun nesten. Kleine takken, mos, stevige grassprietten, riet, bladeren en veertjes zijn bekende bouwstenen. Bijvoorbeeld het echtpaar huiszwaluw, dat samen hun nestje maakt. Dit is opgebouwd uit modderbolletjes met plantenresten en bekleed met veertjes, droge grasstengels en plantendeeltjes. Het wordt bevestigd onder witte dakranden, waar het door de weerkaatsing koel wordt gehouden en het wit is bovendien parasiet werend.

Nestkasten voor insecten, oftewel insectenhôtels, bieden nuttige insecten in de zomer een nest- en rustplaats en in de koude maanden een geschikt winterkwartier. Insectenhôtels kunnen op veel plaatsen worden neergezet of opgehangen, maar wel in de buurt van planten die nectar en stuifmeel leveren. De openingen moeten bij voorkeur in zuidelijke richting zijn geplaatst. Op pagina 12 staat beschreven hoe je zelf

met verschillende materialen een insectenhotel kunt maken.

Recycling

Helaas wordt ook niet-natuurlijk materiaal gebruikt voor nesten. Plastic wordt steeds meer aangetroffen in de bouwsels van dieren. De meerkoet is niet kieskeurig en een fervent afnemer van plastic. Dit is een voorbeeld van onbedoeld hergebruik van materialen. In Argentinië hebben onderzoekers bijen aangetroffen die hun nesten bekleeden met landbouwfolie. Mussen en vinken gebruiken sigarettenpeuken voor hun komvormige nesten om mijten buiten de deur te houden.

Wonen in een boom.

Vinken doen ook aan recycling. Ze gebruiken het nest niet opnieuw, maar het materiaal wordt hergebruikt bij volgende nesten. Verschillende vogels gebruiken ook verlaten (kraaien)-nesten. Onder andere de torenvalk, roodpootvalk en sperwer maken het zichzelf makkelijk. Oude nesten worden ook wel opgeknapt om opnieuw gebruikt te worden. Dit gebeurt in een lepelaarkolonie. En ook ooievaarsparen keren vaak weer terug naar het oude nest.

Tekst en foto's: Femke van den Berg

EELHOORN IN DE NESTEN

In de winter zijn de nesten van de steeds minder gesignaleerde eekhoorn goed zichtbaar. Veronique van Meurs, boswachter bij PWN, houdt het aantal nesten in de gaten. Aan de hand daarvan is namelijk te bepalen hoeveel dieren er in een gebied verblijven.

“Nesten van eekhoorns vind je zowel in naald- als loofbomen”, vertelt zij. De kwaliteit en structuur van de boom is bepalend voor de dekking en beschutting die deze levert. Eekhoorns kiezen de bomen waarin zij een nest bouwen met zorg uit.

Voetbal

Een nest wordt door de eekhoorn gebouwd in de vork van een tak en is herkenbaar als een ronde bal, zo groot als een voetbal, hoger dan zo'n vijf meter in de boom. De eekhoorn bouwt deze bal van twijgjes met soms het blad er nog aan. De nesten zijn daarvoor goed te onderscheiden van die van vogels die, behalve het veel grotere nest van de ekster, niet rond zijn en waar geen bladeren of mos uitsteken. Aan de binnenkant wordt het hoofdnest warm gevoerd met mos, bast of wol. Meestal is er een ingang naar beneden, naast de stam van de boom. De 'deur' is niet op het zuidwesten gericht, waar doorgaans de wind en regen vandaan komen. Bovendien is er meestal een extra vluchtweg. De

Groep nesten bij elkaar. Foto: Margo Slot

eekhoorns kunnen de ingangen naar wens dicht maken of gebruiken.

Bij het tellen worden drie bij elkaar ontdekte nesten tot het leefgebied van één eekhoorn gerekend. Een eekhoorn heeft in de regel namelijk één hoofdnest en twee wat simpel gebouwde vluchtnesten waarnaar hij bij gevaar of slecht weer kan vluchten. Bij heel harde wind kan een nest uit de boom waaien. Behalve in nesten verblijven eekhoorns ook in boomholten, uilenkasten of vogelkasten waarvan de opening groot genoeg is. Deze kasten zijn soms ook toegankelijk voor bijvoorbeeld de boommarter, één van

de vijanden van de eekhoorn, maar er zit dan geen vluchtweg in. In zijn zelfgebouwde nest is de eekhoorn waarschijnlijk veiliger.

Speelnest

Veronique: “Een eekhoorn leeft min of meer op het ritme van de mens. Bij zonsopgang maakt hij zijn toilet, poetst zichzelf en zorgt dat zijn vacht goed onderhouden is. Daarna gaat hij eten zoeken. Eekhoorns zijn dol op hazelnoten en ook walnoten zijn geliefd. Van eikels kan een eekhoorn met mate eten, omdat deze het giftige looizuur bevatten.

In de winter is de eekhoorn minder actief, hij is dan goed zichtbaar en dus kwetsbaar. Dan eet hij van zijn aangelegde voorraad, bouwt geen nesten en spaart zijn energie. Eind januari is het paartijd. Na drie maanden zwangerschap bouwt de moeder het kraamnest, dat zij voert met haar uit haar eigen vacht. Volwassen eekhoorns bouwen samen met de jongen speelnesten, zodat ze dit leren. De jongen blijven het nest van de moeder gebruiken als ze moeten vluchten.”

Eekhoorns en hun nesten kun je in onze regio zien in oude bomen en oude bossen aan de binnenduinrand. Geef je waarnemingen door op waarneming.nl, dan kunnen deze benut worden voor onderzoek en door de beheerders van de gebieden.

Tekst: Margo Slot

Creatief bouwsel. Bron: Vroege Vogels BNNVara Reneem

BOUWEN VOOR DE NATUUR

Het lijkt soms alsof er ineens een woord is uitgevonden en dat wordt dan te pas en te onpas gebruikt. De laatste jaren heb ik dat met het woord 'inclusief' en daarvan afgeleide termen. Zoals 'sociale inclusie' dat zoveel betekent als het betrekken van mensen met een beperking of van achtergestelde groepen.

Natuurinclusief

Zo hebben we ook 'natuurinclusief' waarbij de natuur wordt betrokken. Wat preciezer geformuleerd: het betrekken van de natuur in onze directe woonomgeving. Dat is toch vanzelfsprekend, zul je als lezer van dit blad misschien denken. En dat is natuurlijk zo. Want vooral in de tuin kun je veel doen om het de natuur naar de zin te maken: veel groen en bloeiende planten waar insecten van eten, struiken als nest- en schuilgelegenheid voor vogels en dichte bosjes en blad op de bodem waartussen pissebedden, spinnen, padden en egels scharrelen. Voor ons is het heerlijk om van al dat leven te genieten.

Dachten de meeste Nederlanders er maar zo over. Voor mijn buurvrouw is de natuur eng en spinnen horen niet in haar tuin, laat staan in huis. Helaas voor Sebastiaan (met dank aan Annie M.G. Schmidt).

Groen aanleggen bij nieuwbouw.
Foto: Niels van Esterik

Groen op het dak. Foto: Niels van Esterik

Verademing

Met natuurinclusief wordt juist beoogd dat we de natuur in huis halen. Letterlijk. Moderne, geïsoleerde woningen zonder kieren en spleten zijn als een woestijn voor dieren. Maar gelukkig valt er veel te doen met -onderhoudsvrije- inbouwkasten die een plek bieden aan vogels en vleermuizen. Zorg dat er huiszwaluwen onder het dakbeschot kunnen broeden of hun neefjes de gierzwaluwen onder de dakpan of in de inbouwkasten. Daar moet wel een groepje van bij elkaar, want dit zijn kolonievormers. Breng als het even kan ook gevelbegroeiing aan, fijn voor ons én voor de dieren.

Hetzelfde geldt voor dakgroen, dat ook een isolerende werking heeft. Een grote hoeveelheid groen vangt ook hemelwater op en draagt eraan bij dat niet al het water in één keer naar het riool stroomt. Hierdoor kunnen problemen met de afvoer worden voorkomen. En in warme zomers brengt groen in je tuin én op je dak een merkbare verkoeling. Een natuurinclusief huis is kortom letterlijk en figuurlijk een verademing!

Verbinding

De overheden hebben de inclusiviteit voor mens en dier de laatste jaren ook ontdekt. Vooral in de steden valt er veel te winnen door huisvesting voor vogels en vleermuizen al in de planvorming van de bouw te betrekken. Ook in en rond de verkeersinfrastructuur kunnen

Natuur in de stad. Foto: Eline Hin

groene bermen en onderdoorgangen voor dieren worden mee-ontworpen. Bermen met planten die nectar leveren zijn van belang als voedselplekken voor insecten.

En vooral zal de natuur in de stad moeten kunnen doordringen door verbindingen te maken waarlangs al dat leven zich kan voortbewegen en voortplanten. Amsterdam heeft vergaande plannen om binnen enkele jaren egel, pad en loopkever ruim baan te bieden, zie <https://maps.amsterdam.nl/ecopassages/>. Een aantal knelpunten is al opgelost, al zullen we nog niet zo snel eekhoorns het monument op de Dam zien beklimmen. Wist je trouwens dat een kolonie vleermuizen in de Haarlemse Sint Bavokerk huist?

Tekst: Niels van Esterik

ZELF AAN DE SLAG: MAAK EEN INSECTENHOTEL!

Met de lente in aantocht is het lekker om de handen uit de mouwen te steken. Het zelf bouwen van huisvesting voor insecten is een leuke bezigheid.

Je kunt zelf bepalen hoe groot het insectenhotel wordt. In een insectenhotel zitten diverse onderdelen en materialen. Hierdoor kun je bijvoorbeeld bijen, solitaire wespen, gaasvliegen, vlinders, oorwurmen en lieveheersbeestjes naar je tuin lokken. Zorg ook voor planten en struiken waar insecten op af komen.

Je begint met het maken van een kast met een diepte van 20-30 cm. Met planken kun je kamers creëren. Zorg voor een afdakje tegen instromend regenwater. Boor na verloop van tijd wat nieuwe gaten, want in gebruikte gaten komen na verloop van tijd mijten, schimmels en dergelijke.

Materialen voor insectenhotel.

Is het insectenhotel klaar? Plaats het insectenhotel op een zonnige plek in zuidelijke richting. En nu maar hopen dat de insecten erop afkomen. Als bijvoorbeeld een boorgaatje is dichtgemaakt, is dat een teken dat het hotel in gebruik is genomen. De kamer is geboekt. Dat is toch leuk!

*Tekst en foto's: Femke van den Berg
Bron: Groene coöperatie in je achtertuin, Landschap Overijssel*

Kamer boeken. Bron: Natuurmonumenten

Te gebruiken materialen:

1. Stammetjes van diverse soorten hout (eiken, esdoorn, es, beuk of els) met boorgaten zijn een populair onderkomen voor bestuivers zoals bijen en solitaire wespen. Varieer de diameter van de gaten en stengels tussen de 3 en 9 mm. Zorg ervoor dat de gaten aan één kant dicht zitten.
2. Bamboestokken bieden onderdak voor metselaarbijen, die de eerste bloemen van fruitbomen bestuiven, soms al in maart.
3. Stro of hout geeft beschutting voor gaasvliegen, waarvan de larven zich voeden met bladluizen, wolluizen, witte vliegen, tripsen of eieren van de mijt. Het biedt ook isolatie voor vlinders.
4. Omgekeerde bloempotten gevuld met hooi trekken oorwormen aan die graag bladluizen eten.
5. Opgestapelde houten planken of takken achter beplating of liggend op de grond trekt insecten die dood hout afbreken.
6. Bundels van mergtakken van braamstruik, duizendknoop of vlier bieden onderdak voor onder andere zweefvliegen.
7. Verweerd leem of zand trekt bepaalde solitaire bijen. Zand of losse grond om het insectenhotel trekt graafwespen.
8. Ventilatiestenen voor solitaire bijen.
9. Planken met sleuven in de plank of tussen planken trekt vlindersoorten die als vlinder overwinteren. Zorg wel voor goede isolatie.
10. Plankjes voor open ruimte. Horizontale dakpannen trekken lieveheersbeestjes die komen om te overwinteren. De larven eten veel bladluizen.

GEKRAAKT!

Dat de natuur een spiegel is van de mens is een oud idee. Niet verwonderlijk dus dat er ook in het dierenrijk woningnood is en woonplekken worden gekraakt. Ook zijn er volop uithuisplaatsingen en heeft de 'natuurwoningsector' regelmatig zelfs zwaar criminele kanten.

De meest onschuldige variant is de bewoning van de leegstaande huizen. Verlaten spechtenholen, vossenholen, dassenburchten bieden onderdak voor andere soorten die zelf geen goede nesten kunnen maken. Marters, kraaiachtigen, spreeuwen en uilen vinden zo soms een plekje. Woningrecycling, prima!

Asociaaltjes

Een tandje scherper wordt het al met de huismus. Dit geliefde kleine vogeltje is eigenlijk het asociaaltje van het vogelrijk. Ze maken zelf geen nesten en roven graag die van andere soorten, zoals de zwaluw. Het zwaluwenpaartje wordt, als ze even van het nest zijn, ruw verdrongen. Of de huismus intimideert gewoon op brute wijze de zwaluw. Een andere variant is het afschrijven van kroost naar de nesten van burens. Dit gebeurt dan meestal binnen de eigen soort, als een soort persoonlijke lastenverlichting met behoud van genenverspreiding. Veel soorten doen dit zo: sommige eendensoorten, spreeuwen en ook zwaluwen. En natuurlijk doen onze asociaaltjes, de huismussen, mee.

Koekoeksjong. Foto: wikimedia

Lopend buffet.

Foto: Femke van den Berg

Crimineel gedrag

Maar het wordt nog wat misdadiger bij de broedparasieten. Dit zijn soorten die zelf niet broeden en volledig afhankelijk zijn van broedfaciliteiten van andere soorten. In ons land komt er maar één vogelsoort voor die dit doet: de koekoek. Iedereen kent wel de beelden van een dik koekoeksjong gevoed door een veel kleiner karekietje of rietzangertje. De stiefbroertjes en -zusjes zijn in dat stadium al lang over de rand van het nest geduwd, een geval van extreem huiselijk geweld.

All you can eat

Dergelijke 'uithuisplaatsingen' zijn in de insectenwereld nog brutaler. In ons land zijn er bijvoorbeeld de goudwespen, die hun eieren leggen in de nesten van andere wespsoorten. De larven eten vervolgens zowel eieren als voedselvoorraad op. Een andere naam voor de goudwesp is daarom de koekoekswesp. Een variant op deze verhaallijn komt voor bij het gentiaanblauwtje. De larve van deze vlinder wordt door mieren als prooi naar het mierenest gesleept. Eenmaal aangekomen scheidt de larve geurstoffen af, die overeenkomen met de larvegeur van mierensoorten. De mieren zien de larve daardoor niet meer als prooi, waarna het lopend buffet ook voor deze larve is geopend.

Goudwesp. Foto: wikimedia

Paleisintriges

Ook leven er in Nederland zeven soorten koekoekshommels, die parasiteren op andere hommelse soorten. Het hommelvrouwtje dringt het gastnest binnen en zorgt dat ze de nestgeur overneemt, bijvoorbeeld door haar lichaam langs de wanden te wrijven. Vervolgens verjaagt of vermoordt ze de koningin in het nest en neemt ze haar plaats in als broedmachine. De werkers van het nest brengen daarna haar jongen groot. Als een boosaardig sprookje, een regelrechte paleisintrige...

Het moge duidelijk zijn, in het dierenrijk gelden de woningwetten van de jungle. Gelukkig hebben wij mensen onze huisvesting wat beter gereguleerd!

Tekst: Cas Botman

WINTERWANDELING DOOR DE WATERLEIDINGDUINEN

Een van de excursies in december was de winterwandeling door de Waterleidingduinen. Dit bijzondere waterwingebied is ontstaan doordat de familie Van Lennep in de 19e eeuw een stuk duingrond ter beschikking had gesteld. Deze grond mocht worden afgegraven, zodat het kwelwater uit de duinen zich hierin kon verzamelen. Tegenwoordig staat dit water bekend als de Oranjekom, waarover later meer.

Aan het begin van de middag starten we met de wandeling, die bekwaam wordt gecoördineerd door Arend Reinink. Direct na de ingang van de Oase in Vogelenzang zien we een prachtige pruikzwam die zich een plekje verworven heeft hoog in een beukenboom. De pruikzwam heeft een voorkeur voor spleten en holtes in een boom, maar kan ook op dode stammen en stronken worden aangetroffen.

Wat verderop wijst Arend op een vlier waar het judasoor een thuis heeft gevonden. Het judasoor lijkt op een mooi geaderd oor en voelt aan als fluweel. Eén van de verklaringen voor de benaming is dat Judas, die Jezus verraden had, spijt had gekregen van zijn verraad en was gevlucht waarbij zijn oor in een vlierstruik verstrikt raakte.

We lopen even later langs de Oranjekom. Arend vertelt: "Het kwelwater uit de kom werd via een beek naar Ley-

De woonplek van de pruikzwam.

duin en vervolgens naar het pompstation aan de Leidsevaart geleid. In 1853 werd daar vandaan voor het eerst water naar Amsterdam gepompt. Doordat er meer water uit de duinen werd gehaald dan er via regen bijkwam, droogde de grond uit en is men in 1957 begonnen met water in de duinen te infiltreren."

Het water wordt uit de Lek gehaald en via drie grote leidingen naar de duinen gepompt en vervolgens gezuiverd. En zo krijgt niet alleen Amsterdam, maar ook de hele regio, schoon drinkwater.

En natuurlijk zien we veel herten. Het aantal herten schommelt rond de 3500 en neemt, ondanks het afschieten,

onvoldoende af. Het waren de mannetjesherten die, toen het ecoduct bij Zandvoort net gereed was, de oversteek naar Koningshof maakten.

De bronstijd was aanleiding om weer huiswaarts te keren. Helaas voor hen was er inmiddels een hek op de Zandpoort geplaatst waardoor de herten geruime tijd voor het hek heen en weer hebben gelopen en in de Kennemerduinen hun heil moesten zoeken.

Aan het eind van de excursie lopen we langs de Vinkenbaan naar het vinkershuisje. Het 'vinken' was eind 18e, begin 19e eeuw een populair tijdverdrijf van de welgestelde lieden in de regio Zuid-Kennemerland.

De vangst vond plaats in de herfst, het moment waarop vele vogels vanuit Scandinavië naar het zuiden vliegen. In het vinkershuisje keken de goed gesitueerden hoe hun personeel de vinken ving.

Per vinkenbaan werden er duizenden vinken gevangen, de kop ingedrukt, gegrild en als delicatessie gegeten. Met de invoering van de Vogelwet in 1912 kwam hier een eind aan.

Na deze excursie en weer een stuk wijzer ging ik met een voldaan gevoel naar huis. Wat een mooi en interessant natuurgebied zijn onze Waterleidingduinen.

Tekst en foto's: Loes van der Heijden

Het fluweelzachte judasoor.

UITGELICHTE activiteiten en excursies IVN Zuid-Kennemerland

Zaterdag

11

APRIL 2020

14:00 – 15:30

Monumentale bomen op de Begraafplaats Kleverlaan

Tijdens een rondwandeling over begraafplaats Kleverlaan maak je kennis met een groot aantal monumentale bomen en de historische achtergrond van de gebouwen en landschapsstijlen die je tegenkomt.

Vertrek: ingang Algemene Begraafplaats aan de Kleverlaan 7B te Haarlem.

Aanmelden vooraf is niet nodig.

Zondag

17

MEI 2020

11:00 – 12:15

Diersporen, waterbeestjes en bodemdiertjes

Ontdekkingstocht voor kinderen (6 t/m 12 jaar) langs de Zanderijvaart op zoek naar diersporen, waterbeestjes en bodemdiertjes. Met loeppotjes kun je waterbeestjes en bodemdiertjes heel precies bekijken.

Dit is een familie-excursie dus ouders mogen mee.

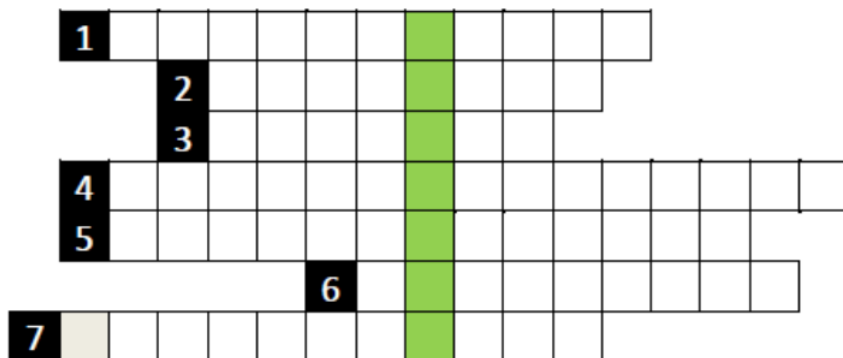
Start: Middenduin, ingang Duinlustweg te Overveen, eind van de parkeerplaats.

Reserveren/aanmelden via www.np-zuidkennemerland.nl.

Geen internet? Bellen kan ook di t/m zo via 023-5411123.

Kijk voor andere activiteiten en evenementen en actuele data en tijdstippen op:
www.ivn.nl/afdeling/zuid-kennemerland/activiteiten

PUZZEL DE TOORTS 109

1. Latijnse naam voor klimop.
2. Wonend in andermans huis.
3. Vorm van eekhoornnest.
4. Het betrekken van de natuur in onze directe woonomgeving.
5. Winnaar van De Toorts puzzel 108.
6. Deze familie heeft duingrond ter beschikking gesteld in Waterleidingduinen.
7. Thema van deze Toorts.

In de gekleurde kolom komt van boven naar beneden een woord te staan.
Stuur de oplossing voor **15 april** naar ivnzk.toorts@gmail.com.

De winnaar mag een onderwerp kiezen en eventueel schrijven voor een pagina in de volgende Toorts nummer 110.

Nestgelegenheid. Foto: Femke van den Berg

MIX
 Papier van
 verantwoorde herkomst
FSC® C017135

Foto's over het thema 'Huisvesting' gemaakt door Femke van den Berg, Cisca Klarenberg, Hans Moolenaar, Piet Pree en Hans Smits.

ivn natuur
educatie